

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВІЙСЬКОВИХ ЛІЦЕЯХ

У статті висвітлені актуальні проблеми патріотичного виховання військових ліцеїстів. Названі головні характеристики системи патріотичного виховання військових ліцеїстів.

В статті висвітлені теоретичні основи, ціль та основні завдання патріотичного виховання військових ліцеїстів. Відмічені основні педагогічні умови ефективності системи патріотичного виховання військових ліцеїстів. В статті обґрунтовуються основні педагогічні умови ефективності системи патріотичного виховання військових ліцеїстів функціонування системи патріотичного виховання військових ліцеїстів.

Ключові слова: патріотичне виховання, військові ліцеїсти, педагогічні умови, система.

Постановка проблеми. Соціальні зміни в суспільстві викликали зміну парадигми військового виховання. В сучасних умовах вона передбачає перш за все виховання самостійності, творчості, ініціативи, відповідальності, уміння прийняти правильне рішення в складних, екстремальних умовах. Тому педагогічний процес військового ліцею, поряд з удосконаленням навчальної діяльності, потребує удосконалення організації виховного процесу і як результат сформованості патріотизму військових ліцеїстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема патріотизму, пізнання його сутності привертала увагу видатних українських мислителів, державних і політичних діячів, представників науки та культури. Це знайшло своє відображення у працях, зокрема, Т. Шевченка, М. Грушевського, А. Макаренка, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, І. Франка, та інших. Вихованню громадянина-патріота велику увагу приділяли К. Ушинський, Г. Ващенко, С. Русова, І. Огієнко та інші українські педагоги. Важливим для її досліджування також є роботи з теорії та практики формування патріотизму у військовослужбовців Збройних Сил України В. Алещенка, А. Афанасьєва, В. Баранівського, О. Даценка, Ю. Красильника, Л. Кримець та інших.

Питанням патріотичного виховання курсантів присвячені роботи В. Каюкова [2], Ю. Красильника [3], Р. Кутового [4], В. Мірошніченко [5] та ін. Водночас, дослідження, присвячені безпосередньо патріотичному виховання військових ліцеїстів відсутні.

Тому метою статті є визначення педагогічних умов системи патріотичного виховання військових ліцеїстів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури з цієї проблематики дозволяє розглядати систему патріотичного виховання військових ліцеїстів в широкому та вузькому сенсах. У широкому сенсі систему патріотичного виховання військових ліцеїстів можна вважати підсистемою патріотичного виховання громадян України.

У вузькому сенсі систему патріотичного виховання військових ліцеїстів можна розглядати як педагогічну систему. При обґрунтуванні її сутності

нами за основу взято підхід В.В. Ягупова [1, с. 120-130]. Виходячи з цього, ми вважаємо, що система патріотичного виховання військових ліцеїстів є сукупністю органічно взаємопов'язаних цільового, емоційно-мотиваційного, змістовного, процесуального, контрольного-регулюючого, результативного і суб'єкт-суб'єктного компонентів, спрямованих на досягнення високої ефективності патріотичного виховання військових ліцеїстів, і науково обґрунтованим феноменом педагогічної взаємодії між педагогами й військовими ліцеїстами, створеним на українознавчій основі, засадах національно-історичних, бойових та інших традицій і звичаїв українського народу та його Збройних Сил, інтегрованим у систему національного, громадянського та патріотичного виховання громадян нашої держави.

В основу результативного компоненту системи патріотичного виховання військових ліцеїстів покладені реальні показники її ефективності. При визначенні поняття “ефективність патріотичного виховання військових ліцеїстів” нами були проаналізовані підходи О.В. Барабанщикова, І.Д. Беха, О.В. Киричука, Г.В. П'янківського та ін. Враховуючи їх, ми вважаємо, що ефективність системи патріотичного виховання полягає у повній реалізації соціальної мети цього напрямку виховання щодо: забезпечення високого рівня патріотизму військових ліцеїстів, їх морально-психологічної готовності до якісного виконання конституційного обов'язку у лавах Збройних Сил України і надійного захисту суверенітету й територіальної цілісності України; формування у військових ліцеїстів комплексу особистісних якостей (морально-політичних, громадянських, військово-професійних, соціально-психологічних, психічних і фізичних), необхідних для досягнення цієї мети.

Військовий ліцеїст повинен бути не лише підготовленим у військовій сфері, а й патріотом, високоосвіченою, духовно збагаченою особистістю, носієм найкращих традицій національної та світової культурної спадщини.

Патріотичне виховання військових ліцеїстів – це система організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових та культурно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування у військових ліцеїстів високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до її збройного захисту.

Патріотичне виховання військових ліцеїстів ґрунтується на формуванні історичної пам'яті, роз'ясненні історичного зв'язку поколінь, показі досягнень співвітчизників в усіх галузях світової культури, науки й мистецтва; прищеплюванні любові й дбайливого ставлення до рідної мови; долученні до народних традицій; глибокому вивченні природних, географічних, демографічних, етнографічних, соціальних, політичних, геополітичних й інших особливостей України.

Саме тому особлива увага керівництва військового ліцею спрямована на формування у військових ліцеїстів високої духовної культури і моральних якостей, почуття патріотизму, вірності традиціям Українського народу. Значною мірою цьому сприяє належна організація заходів культурно-виховної і духовно-просвітницької роботи.

Основним змістом патріотичного виховання військових ліцеїстів є:

формування й розвиток особистості, що володіє якостями громадянина-патріота України, яка здатна брати активну участь у творчому процесі прогресивного розвитку країни, у зміцненні й удосконалюванні основ суспільства й держави;

згуртування військових ліцеїстів навколо ідеї державної незалежності України, формування національної свідомості, духовної та психологічної готовності до військово-професійної діяльності;

формування у військових ліцеїстів дієвих мотивів до оволодіння військово-професійною діяльністю, рівня фізичної підготовки та витривалості;

практичне формування морально-бойових та лідерських якостей майбутнього захисника Вітчизни, здатності брати на себе відповідальність та приймати обґрунтовані рішення.

Основними напрямками патріотичного виховання військових ліцеїстів є:

1. Виховання у військових ліцеїстів поваги до історичного минулого України, її військової історії.

2. Виховання у військових ліцеїстів любові до національної культури і мистецтва, розширення україномовного середовища.

3. Пропаганда військової служби та навчання у вищих військових навчальних закладах.

4. Розвиток у військових ліцеїстів поваги до культурної спадщини, християнських цінностей, національних традицій українського народу та українського війська.

5. Активне залучення військових ліцеїстів до організації та участі у патріотичному вихованні молоді.

Ефективне функціонування системи патріотичного виховання військових ліцеїстів можливе лише у разі знання й використання суб'єктами виховання відповідних педагогічних умов, які можна класифікувати за двома основними групами:

1. Загальні педагогічні умови, які обумовлюють ефективне функціонування системи патріотичного виховання військових ліцеїстів у цілому.

2. Часткові педагогічні умови ефективного функціонування системи патріотичного виховання військових ліцеїстів на рівні військової освіти.

До першої групи умов слід віднести педагогічні умови, які зумовлюють ефективність функціонування системи патріотичного виховання військових ліцеїстів на державному рівні та на рівні Збройних Сил України. До таких умов доцільно віднести:

1. Необхідність чіткого визначення концептуальних основ патріотичного виховання військових ліцеїстів.

Виконання цієї умови передбачає з'ясування: мети та ідеалу патріотичного виховання військових ліцеїстів, його закономірностей, принципів, змісту, методів і форм; понятійного апарату патріотичного виховання військових ліцеїстів, який використовується для характеристики процесу патріотичного виховання військових ліцеїстів; сутності й змісту

національно-історичних, бойових та інших традицій українського народу та його Збройних Сил, їх ролі у патріотичного виховання військових ліцеїстів.

Реалізація цієї умови пов'язана з інформаційно-роз'яснювальним та науково-теоретичним аспектами функціонування держави та відповідних установ Збройних Сил України. До першого аспекту можна віднести: використання всіх державних інформаційних ресурсів і технологій, можливості просвітницьких та освітніх установ щодо формування позитивного образу України та її Збройних Сил, патріотичної свідомості та почуттів громадян на основі національної ідеї, національних цінностей, почуття гордості українських громадян за свою країну, віри в її майбутнє, розуміння ролі України у світовій спільноті; утвердження патріотизму, конституційного обов'язку, готовності до гідного служіння Вітчизні; підняття іміджу Збройних Сил України в українському суспільстві; формування позитивного обліку військовослужбовця; активне використання у цих цілях засобів масової інформації, військової періодичної преси та подолання при цьому можливих негативних аспектів їх діяльності; турбота про державну мову та її утвердження у Збройних Сил України і суспільстві в цілому, що має поєднуватися з поважним ставленням до мов національних меншин; більш повне використання виховного потенціалу й патріотичних аспектів релігії.

До другого (науково-теоретичного) аспекту діяльності держави можна віднести: обґрунтування форм і методів формування й творчого розвитку особистості військового ліцеїста; критичне переосмислення і використання всього кращого із досвіду патріотичного виховання на всіх етапах життєдіяльності нашого народу; розробку теоретико-методологічних і методичних основ протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на суспільство та Збройні Сили України, захисту суспільної моралі; проведення наукових досліджень і здійснення практичної діяльності, спрямованої на запобігання викривлення та фальсифікації історичної спадщини українського народу та його Збройних Сил; використання наукових досягнень у практичній діяльності з метою її докорінного поліпшення; обґрунтування та збагачення змісту виховної роботи шляхом включення в нього культурно-історичного, духовного та інших компонентів, найважливіших досягнень у галузі соціально-гуманітарних наук, а також сучасної воєнної думки.

2. Створення умов для оптимального функціонування системи патріотичного виховання військових ліцеїстів.

Першим аспектом реалізації цієї педагогічної умови можна вважати заходи координуючого характеру. Розроблення моделі реалізації основних напрямів діяльності з виховання громадян взагалі й патріотичного виховання військових ліцеїстів зокрема; посилення шефської роботи цивільних організацій та установ у військових ліцеях; більш активне залучення військовослужбовців, які мають необхідний рівень підготовленості, до проведення заходів патріотичного виховання військових ліцеїстів.

До другого аспекту доцільно віднести організацію системи підготовки фахівців, здатних ефективно, на рівні сучасних вимог вирішувати завдання щодо формування в молоді та громадян України в цілому почуття патріотизму, готовності до гідного служіння Вітчизні.

3. Організаційно-методичне супроводження процесу патріотичного виховання військових ліцеїстів.

Педагогічними й методологічними аспектами реалізації цієї умови доцільно вважати: фундаментальне розроблення комплексу навчальних та спеціальних програм і методик щодо організації та проведення патріотичної та військово-патріотичної роботи в її різноманітних формах, використання всієї багатоманітності педагогічних форм і засобів з урахуванням особливостей життєдіяльності військових ліцеїстів; творчий розвиток і вдосконалення принципів, змісту, форм і методів патріотичного виховання військових ліцеїстів; регулярне видання відповідної літератури, що висвітлює цю сферу діяльності з урахуванням інновацій, передового навчально-виховного досвіду.

До організаційного аспекту реалізації цієї умови слід віднести: формування в державі спеціальних відомчих і міжвідомчих структур для здійснення заходів щодо активізації всіх напрямків виховання на всіх рівнях цієї діяльності з урахуванням забезпечення координації та взаємодії між її суб'єктами на принципах взаємозацікавленого співробітництва; підвищення рівня організації, поліпшення функціонування як окремих елементів системи, так і всієї системи в цілому; забезпечення її взаємозв'язку й взаємодії з системою освіти, культури, засобами масової інформації, воєнною організацією суспільства, іншими елементами її державної структури та соціальними інститутами; створення ефективної системи виховання в цілому й патріотичного виховання військових ліцеїстів зокрема, з метою формування та реалізації загальної стратегії в цій сфері діяльності; поєднання зусиль різних організацій, міністерств і відомств та надання їм допомоги і підтримки; проведення роботи у всіх без виключення освітніх установах з виховання громадян-патріотів України з високою моральністю, здатних активно захищати національні інтереси держави та сумлінно виконувати військовий обов'язок під час служби у Збройних Силах України; подальше сприяння діяльності представників літератури, культури й мистецтва щодо створення ними літературних видань, зразків театрального, образотворчого, кінематографічного та інших видів мистецтв патріотичного змісту; заохочення, у тому числі матеріальне, кращих діячів; організацію системи інформаційного забезпечення суб'єктів виховання в цілому і патріотичного виховання військових ліцеїстів зокрема, спрямованої на досягнення об'єктивного висвітлення вітчизняної історії, включаючи розробку рекомендацій щодо представлення історичної та патріотичної тематики в періодичній пресі, на телебаченні, створення інформаційної бази в мережі Інтернет з проблем формування у громадян України національної свідомості, самосвідомості та патріотизму.

4. Удосконалення планування та організації патріотичного виховання військових ліцеїстів. Це надасть можливість установлювати і корегувати зв'язки патріотичного виховання військових ліцеїстів із завданнями національного, патріотичного та інших напрямів виховання громадян України; державними святами, народним календарем, звичаями українського народу, його національно-історичними, бойовими та іншими традиціями; бойовими традиціями Збройних Сил України; педагогічними аспектами військових ритуалів і символів; процесом самовдосконалення військових ліцеїстів.

До другої групи педагогічних умов можна віднести умови оптимального функціонування системи патріотичного виховання військових ліцеїстів. Такими умовами є:

1. Удосконалення організаційно-методичного забезпечення процесу патріотичного виховання військових ліцеїстів.

Шляхами реалізації цієї педагогічної умови, на нашу думку, є: чітке визначення мети патріотичного виховання військових ліцеїстів з урахуванням їх специфіки, існуючого рівня їх особистої підготовленості та вихованості, вікових та індивідуально-психічних особливостей; використання військовими педагогами програми патріотичного виховання військових ліцеїстів; удосконалення планування патріотичного виховання військових ліцеїстів; озброєння вихователів знаннями та формування у них відповідних навичок і вмінь використання закономірностей і принципів педагогічного процесу та шляхів підвищення його ефективності; навчання педагогів основам створення спеціальних виховних ситуацій військово-патріотичного спрямування (з цією метою на спеціальних заняттях вихователям доцільно роз'яснювати сутність та особливості використання виховних ситуацій у різних видах життєдіяльності, здійснювати моделювання їх можливих варіантів; особливу увагу слід звертати на пріоритетні напрями військової діяльності); корегування заходів патріотичного виховання військових ліцеїстів та їх змісту, внесення своєчасних уточнень, доповнень і змін у виховний процес.

2. Оптимізація підготовки вихователів до процесу патріотичного виховання військових ліцеїстів, яка тісно пов'язана з попередньою педагогічною умовою й передбачає:

формування особистої готовності як вихователів, так і вихованців до належного сприйняття процесу патріотичного виховання військових ліцеїстів та активної участі в ньому. Шляхами її досягнення можна вважати роз'яснення учасникам виховного процесу великої ролі патріотичного виховання військових ліцеїстів у формуванні у них безумовної готовності до сумлінної служби в лавах Збройних Сил України і для повноцінної та творчої діяльності всіх громадян України, внесення в процес виховання елементів інтересу і творчості, відмову від шаблону та формалізму тощо; якісне підвищення рівня методичної підготовленості вихователів до військового виховання взагалі та патріотичного виховання, зокрема.

3. Комплексне використання в процесі патріотичного виховання військових ліцеїстів ефективних методів і форм впливу на інтелектуальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери психіки особистості військового ліцеїста, забезпечення безперервності виховного впливу й оптимальне поєднання різноманітних його форм і засобів як у навчальний, так і у вільний час.

При реалізації цієї умови особливу увагу доцільно звертати на ретельний добір та раціональне поєднання різноманітних методів і форм патріотичного виховання військових ліцеїстів, оптимальних у конкретних умовах, уникнення їх одноманітності, формування у них інтересу до виховних заходів та прагнення до активної участі в них; насичення процесу патріотичного виховання військових ліцеїстів патріотичними емоціями та переживаннями, активне використання в ньому творів і джерел національно-патріотичного спрямування – літератури, музики та інших видів мистецтва, пропаганди діяльності патріотів України на всіх етапах її історії, локальних війн і воєнних конфліктів тощо.

4. Більш ефективне використання у процесі патріотичного виховання військових ліцеїстів методів опосередкованого виховного впливу – виховних функцій соціального середовища.

5. Створення умов для процесу самовдосконалення (самоосвіти та самовиховання) суб'єктів патріотичного виховання та керівництво ним. Шляхами його реалізації є: озброєння вихователів знаннями теоретико-методологічних і методичних основ самовдосконалення особистості; створення необхідних умов для самовдосконалення вихователів і вихованців (визначення порядку, конкретного бюджету службового часу, організація допомоги у процесі самовдосконалення тощо); надання методичної допомоги вихователям і вихованцям у процесі самовдосконалення: забезпечення їх необхідною навчально-методичною літературою, проведення відповідних консультацій тощо; заохочення вихователів і вихованців за активну участь та успіхи у патріотичному вихованні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Військово-патріотичне виховання у військовому ліцеї повинне бути спрямоване на моральні цінності для забезпечення високого рівня морально-психологічної готовності до формування активної громадянської позиції, військово-професійних, морально-психологічних і фізичних якостей військових ліцеїстів, які будуть необхідні для захисту суверенітету і територіальної цілісності України. Дослідження педагогічних умов ефективного функціонування системи патріотичного виховання військових ліцеїстів, вивчення їх суб'єктами виховання й використання у педагогічній практиці є важливим чинниками підвищення дієвості всього виховного процесу у Збройних Силах України. Педагогічні умови ефективного функціонування системи патріотичного виховання військових ліцеїстів можна поділити на дві основні групи: ті, що мають реалізовуватися на державному рівні та Збройними Силами України в цілому, та ті, що мають бути враховані при організації процесу патріотичного виховання рівні військового ліцею.

Перспективами подальших досліджень є визначення критеріїв патріотичного виховання військових ліцеїстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Військове виховання: історія, теорія та методика: Навч. посіб. / За ред. В.В. Ягупова. – К.: “Graphic&Design”, 2002. – 560 с.

2. *Каюков В.І.* Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу: автореф. дис.. канд. пед. наук: 13.00.01 / Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника – Івано-Франківськ, 1998. – 17 с.

3. *Красильник Ю.С.* Патріотичне виховання військовослужбовців Збройних Сил України засобами української етнопедагогіки: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут вищої освіти АПН України. – Київ, 2002. – 20 с.

4. *Кутовий Р.В.* Патріотичне виховання курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України в навчально-виховному процесі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Кутовий Роман Валерійович. – Луганськ, 2011. – 218 с.

5. *Мірошниченко В.І.* Теоретико-методичні засади патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: Автореф. дис. ...докт. пед. наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. – Київ, 2012. – 42 с.

С.М. Мотыка, полковник

Киевский военный лицей имени Ивана Богуна

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ВОЕННЫХ ЛИЦЕИСТОВ

В статье освещена актуальная проблема патриотического воспитания военных лицеистов. Названы главные характеристики системы патриотического воспитания.

В статье освещены теоретические основы, цель и основные задачи патриотического воспитания военных лицеистов. Отмечены основные педагогические условия эффективности системы патриотического воспитания военных лицеистов. В статье обосновываются основные педагогические условия функционирования системы патриотического воспитания военных лицеистов.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, военные лицеисты, педагогические условия, система.

S. Motuka, colonel

Kiev military lyceum named after Ivan Bohun

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR EFFECTIVE FUNCTIONING SYSTEM OF PATRIOTIC EDUCATION MILITARY LYCEUM STUDENS

The issue of the day of patriotic education in military lycee of Ukraine is explained in the article. Main descriptions of the system of patriotic education are adopted.

In the article describe the theoretical fundamentals, object and chiefs tasks of patriotic education in military lycee of Ukraine.

Proven in the article are the main pedagogic conditions required for the effective work of the system of personnel patriotic education in the military student of a lycee. The basic pedagogical terms of efficiency of the system of patriotic education in military lycee of Ukraine are marked.

Key words: patriotic education, military lycee students, pedagogic conditions, system.